

CARACTERUL MILITANT AL ARTEI PLASTICE BLĂJENE

CORNEL TATAI-BALTĂ

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
ctataibalta@yahoo.com

Cuvinte cheie: Blaj, Transilvania, pictură, sculptură, episcopul Inochentie Micu, Revoluția de la 1848

Keywords: Blaj, Transylvania, painting, sculpture, Bishop Inochentie Micu, Revolution of 1848

Acest studiu dorește să aducă în atenția specialiștilor și a publicului 8 lucrări de o certă valoare artistică (tapiserie, pictură, sculptură) concepute de Octavian Smigelschi, Flaviu C. Domșa, Anton Zeiler, Iuliu Moga și Virgil Fulicea. Realizate în decursul secolului XX, acestea dovedesc din plin caracterul patriotic al artei plastice blăjene.

Despre Blajul bisericesc, cultural și politic s-a scris mult și se va scrie în continuare. Mai puțin a fost cunoscut, până nu demult, rolul său în dezvoltarea artelor plastice, fie că este vorba de pictură, sculptură, gravură sau artă decorativă¹.

Trebuie spus că arta plastică blăjeană are specificul ei. Este europeană în spirit și formă și profund națională prin mesajul pe care îl transmite. Ea s-a aflat întotdeauna în slujba lui Dumnezeu și a neamului românesc.

Cel mai vechi monument istoric din Blaj este castelul renașcentist, construit în anul 1535 de Georgiu Bagdi, devenit sediu episcopal, ulterior mitropolitan, al Bisericii Greco-Catolice (sec. XVIII-XXI)².

Între anii 1738-1749 se construiește la Blaj Catedrala „Sfânta Treime” (sfântită în 1765 și mărită în 1837), care este cea dintâi biserică în stil baroc din mediul românesc din Transilvania, al cărei arhitect a fost Johan Martinelli de la Curtea Imperială din Viena³. Catedrala, a cărei cupolă este pictată de Iacov Zugrav, posedă cel mai amplu iconostas din țara noastră, sculptat în manieră brâncovenească, dar cu o puternică amprentă barocă, în jurul anului 1765 de meșterul Aldea din Târgu Mureș, icoanele sale fiind executate de doi zugravi vestiți: Ștefan Tenețchi din Arad și Grigorie Ranite, originar din Craiova⁴.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale veacului al XIX-lea în cadrul tipografiei de la Blaj activează xilografii Vlaicu, Ioanițiu Endrédi, Sandul Tipograf, Petru Papavici Râmnicănean ș. a., care împodobesc cărțile bisericești cu cadre de foaie de titlu, ilustrații, frontispicii, viniete și alte ornamente. Astfel, în renumitul orașel de la confluența Târnavelor se creează cel mai însemnat centru al

¹ Tatai-Baltă 1995b, p. 13; Tatai-Baltă 1997, p. 113-117; Tatai-Baltă 1998, p. 84-89; Tatai-Baltă 2000a, p. 134-137; Tatai-Baltă 2004a, p. 240-272; Tatai-Baltă 2005, p. 5-21.

² Kovacs 1991, p. 107-113; Kovacs 2006, p. 111-113.

³ Bunea 1900, p. 17, 25; Vătășianu 1970, p. 180; Drăguț 1976, p. 58; Teodorescu 1977, p. 212-216; Drăguț 1982, p. 445; Sabău 2001, p. 95-97; Greceanu 2002, p. 153-162; Terdik 2011, p. 85-115.

⁴ Popescu 1997, p. 117-130; Tatai-Baltă, Fărcaș 2011.

xilogravurii românești din Transilvania, și unul dintre cele mai interesante din întreg arealul locuit de români. Deci, în epoca Școlii Ardelene, Blajul a fost și un important centru artistic⁵.

Timotei Cipariu, marele cărturar și patriot, participant de seamă la Revoluția de la 1848 din Transilvania, era convins ca și alți intelectuali ai vremii sale, ca de pildă George Barițiu, Iosif Vulcan ș. a., de necesitatea dezvoltării artei românești în care vedea, fără îndoială, și un mijloc de luptă a poporului nostru pentru libertate națională și socială. În această ordine de idei, el facilitează tânărului brașovean George Vlădăreanu obținerea unei burse din partea Consistoriului blăjean, necesară efectuării studiilor artistice la München și Roma (1862-1867), sprijină proiectul pictorului bănățean Nicolae Popescu de a realiza un album de desene după Columna lui Traian, ce avea o dublă semnificație: artistică și de reînnoire națională a românilor din Transilvania, album care urma să fie multiplicat într-un tiraj de cel puțin 500 de exemplare, și înființează în anul 1867/68 catedra „de desen și pictură” la liceul din Blaj pe care îl conducea, deschizând astfel calea introducerii studiului obligatoriu al desenului artistic în liceele românești din Transilvania⁶.

Catedrala Blajului se mândrește, deopotrivă, cu o operă de artă decorativă deosebit de valoroasă, realizată după un desen al renumitului pictor și grafician Octavian Smigelschi (1866-1912). Este vorba de un covor cu vultur, de mari dimensiuni, țesut de un grup de femei din Sarașul Maramureșului în anul 1900. Uriașul vultur cu aripile întinse deasupra noului Ierusalim îl simbolizează pe Isus Hristos. Fondul roșu, galben și albastru sugerează tricolorul. Chenarul cu motive geometrice conține aceleași culori, dragi tuturor românilor⁷.

Pictorul Flaviu C. Domșa (1878-1932), cel dintâi profesor din Blaj cu studii temeinice de specialitate efectuate la Budapesta, a realizat într-o manieră academică portretele unor personalități ale culturii și luptei politice naționale dintre care semnalăm pe Timotei Cipariu, Augustin Bunea și Iacob Mureșianu⁸. Printre elevii săi s-a aflat și Eugen Gâscă, născut în Grindeni, jud. Mureș, care peste ani a făcut o generoasă donație Muzeului de Artă din Târgu-Mureș. Acesta a afirmat despre profesorul său de la Blaj că „Era un bun tehnician de școală müncheneză. Am învățat multe lucruri, tehnice și artistice, de la el. Pot să spun că el mi-a fost primul maestru”⁹.

Anton Zeiler (1874-1956), după tată austriac, iar după mamă italian, a fost un pictor militant pentru cauza românilor din Transilvania. Acesta a studiat pictura la Triest, Veneția și Viena. Pictor de formație academică, înclinat spre eclectism, abordează o tematică diversă. Tabloul său intitulat *Din suferințele noastre* (1909) a cunoscut un viu răsunet în rândul românilor transilvăneni și de pretutindeni, fiind reprodus prin intermediul litografiei policrome. Profund afectat de dinamitarea crucii lui Avram Iancu, amplasată pe „Dealul Viilor” din Blaj, de dușmani ai poporului român (1908), artistul se așează imediat la lucru. Subiectul tratat este simplu, dar încărcat de profunde semnificații. În vreme de iarnă rece, cu zăpadă, un preot român meditează cuprins de mâhnire și indignare reținută în preajma crucii sfărâmate a lui Avram Iancu. În planul secund se distinge, în ceață, panorama Blajului. Tabloul îndeamnă la revoltă. El nu se referă doar la momentul respectiv ci face o aluzie subtilă la soarta plină de

⁵ Lupeanu-Melin 1929; Tatai-Baltă, 1986a, p.113-121; Tatai-Baltă 1995; Tatai-Baltă 2008, p. 75-86.

⁶ Tatai 1974, p. 65-75; Tatai-Baltă 1993, p. 22-38.

⁷ Vătășianu 1982, p. 75; Tatai-Baltă 2003, p.373-376; Tatai-Baltă 2005, p. 64-68, fig. 25.

⁸ Lăptoiu 1981, p. 56-67; Tatai-Balta 1993, p. 39-49.

⁹ Lăptoiu 1987, p. 109.

privațiuni, suferințe și umilințe pe care îndura poporul român sub stăpânire străină. Acordurile cromatice surdinizate amplifică puterea de evocare a imaginii.

O altă compoziție ingenioasă, dar de data aceasta cu numeroase personaje, prezintă *Funeraliile lui Augustin Bunea*, executată în 1909/10, la scurtă vreme după moartea prematură a canonicului, istoricului și omului politic de la Blaj, regretat de toată suflarea românească. Lângă groapa, în care nu a fost încă depus sicriul cu trupul neînsuflețit al lui Augustin Bunea, se desprinde din mulțime un bărbat impunător cu un mare steag în mână, ce simbolizează, desigur, dârzenia și vigoarea poporului român. Chiar dacă unul din eroii neamului a plecat dintre cei vii, lupta națională va fi continuată de cei rămași în viață. Întreaga masă de oameni pare a fi solidară. Toți par „uniți în cuget și simțiri”. Puternicele sentimente pe care le degajă personajele din acest tablou ne face să ne gândim la celebra pânză *Înmormântarea din Ornans* de șeful școlii realiste franceze, Gustav Courbet, cât și la *Funeraliile celor căzuți în martie 1848* de Adolph Menzel, pictor pe care, așa cum știm, Zeiler îl prețuia atât de mult.

Lucrarea lui Zeiler a fost reprodusă în *Albumul Bunea*, Blaj, 1910¹⁰.

Preotul pictor Iuliu Moga (1906-1976), cu studii libere în plan artistic efectuate în Italia și Franța, continuă filonul realist al artei românești, mai precis, merge pe linia trasată de N. Grigorescu, I. Andreescu, Șt. Luchian și Gh. Petrașcu. Acesta apelează la o tematică variată și la un colorit bogat și armonios.

O certă reușită a activității sale o reprezintă portretul lui *Inochentie Micu*, în care ilustrul episcop blăjean ne apare ca un cărturar umanist dotat cu inteligență scilicet și cu o dârzenie fără margini în realizarea scopurilor sale (emanciparea economică, social-politică și culturală a românilor din Transilvania). Acest reușit portret este foarte des reprodus în cărți și reviste sau pe cărți poștale în culori, dar, din păcate, foarte rar este menționat numele autorului care l-a executat.

Pe linia valorificării tradițiilor istorice ale Blajului se înscriu și cele două schițe în ulei, expuse la Muzeul de Istorie „Augustin Bunea” din localitate, interesante și sugestive, care înfățișează *Marea Adunare Națională de pe Câmpul Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848*.

Prima schiță, datată în (19)58, este dominată de figura impunătoare a lui Simion Bărnuțiu, aflat la tribuna împodobită cu tricolorul românesc. Ideologul Revoluției transilvane este surprins într-o atitudine solemnă și concentrată. Alături, așezați în fotolii, ascultă cu mare atenție, președinții adunării: Ioan Lemeni, episcopul greco-catolic de la Blaj, și Andrei Șaguna, episcopul ortodox de la Sibiu, și generalul austriac Schurter (care de fapt nu se mai afla acolo în acel moment). În apropierea tribunei se observă falnică figură a lui Avram Iancu. Țăranii poartă căciuli negre și haine albe de sărbătoare, fiind grupați în cete uriașe, asemenea valurilor mării încă liniștite dar pline de forță, care pot oricând să izbucnească și să spulbere totul în cale. Pe alocuri sunt arborate steaguri tricolore, asemenea unor catarge înalte și semețe. Pictorul își regizează compoziția cu multă ingeniozitate. Ca atare, există o legătură strânsă, indestructibilă, între fruntașii Revoluției și mase. Tușa liberă, degajată, cromatica vie și luminoasă, își aduc contribuția la reușita lucrării. Porțiunile albe, judicios distribuite, imprimă imaginii o notă alertă, întărită și de brațele ridicate ale unor tribuni și țărani, care au menirea de a aproba, explica și încuraja.

A doua schiță, de dimensiuni mai mari, realizată în jurul anului 1968, cuprinde o masă imensă de oameni, celor mai mulți dintre ei văzându-li-se doar capetele, fapt care

¹⁰ Tatai-Baltă 1986b, p. 68-74; Tatai-Baltă 1993, p. 50-61.

amintește modul de redare al sfinților din icoanele bizantine. Aici accentul cade pe înfățișarea mulțimii, care poartă haine de un alb strălucitor, aflat în deplină concordanță cu solemnitatea momentului, de o însemnătate crucială în viața neamului românesc. Amplasarea frunzașilor Revoluției în jurul tribunei la care se află Simion Bărnuțiu diferă în raport cu schița anterioară. Toți participanții asistă într-o tăcere deplină, fiind cuprinși de o seriozitate aidoma unei clipe de rugăciuni. Ei așteaptă cu sufletul la gură luarea unor decizii, care să le asigure un trai mai bun, mai demn, mai omenesc¹¹. Appreciate, cele două tablouri-schițe au fost reproduse în culori pe copertile unor cărți dedicate Revoluției de la 1848-49 din Transilvania¹².

De notat că acuarela atribuită lui Ioan Petcu, mult mediatizată, referitoare la Adunarea Națională din luna mai 1848 de la Blaj, înfățișează poporul strâns în fața catedralei și a ilustrelor școli, în 2 sau 3 mai dimineața, și nu pe Câmpul Libertății, situat în spatele edificiilor menționate.

Pictor și sculptor la Blaj în perioada interbelică, Virgil Fulicea (1907-1979) se stabilește ulterior la Cluj, unde se impune ca un sculptor de marcă al Transilvaniei și al țării. Încă din perioada blăjeană, artistul era preocupat să realizeze sculpturi în piatră, marmură sau bronz unor personalități și evenimente însemnate din istoria națională. Fire sensibilă și solidară cu cei aflați în suferință în anii grei ai războiului, înzestratul sculptor blăjean năzuiește să realizeze un *Mausoleu al eroilor*. În această privință execută bustul unei femei împietrite de durere.

Apprecieri pertinente asupra acestei etape creatoare a sculptorului face Ionel Neamtzu în *Dacia rediviva* din ianuarie 1943: „Acest artist dârz și neclintit pe poziția lui de luptător, cu o frământată viață interioară, știe să redea adevărata față a Ardealului (...). Oamenii trudiți, tipuri de văduve închise ermetic în durerea lor (...), figuri masive, pline de relief, acestea sunt produsele sale”.

Mai menționăm doar faptul că în anul 1959 la Blaj (în fața actualului Colegiu Național I. M. Clain) au fost amplasate, pe socluri înalte placate cu travertin, statuile executate în bronz de Virgil Fulicea care îi reprezintă într-o manieră monumentală și robustă pe *Gheorghe Șincai* și *Iacob Mureșianu* (patronii celor două licee – teoretic și pedagogic – care au funcționat în respectiva clădire)¹³.

În ultimele decenii, la Blaj, își desfășoară activitatea pictori talentați și perseverenți, dintre care îi cităm pe: Nicu Stancu (n. 1935), Aurel Dumitru (n. 1945), Mircea Maximilian Boeriu (n. 1949), Vasile Șt. Crișan (1949-2003), Emil Comșa (n. 1952), Daniel Voina (n. 1959). Mai nou se face din ce în ce mai remarcat, Ioan Deva (n. 1947), pictor, sculptor și poet deopotrivă¹⁴.

Toți aceștia sunt artiști moderni, fiecare dintre ei având o viziune proprie. Ei continuă cu succes tradițiile culturale și artistice ale Blajului.

Bibliografie

Bunea 1900	– Augustin Bunea, <i>Episcopul Ioan Inocențiu Klein</i> , Blaj, 1900
Drăguț 1976	– Vasile Drăguț, <i>Dicționar enciclopedic de artă medievală românească</i> , București, 1976

¹¹ Tatai-Baltă 1993, p. 62-71; Tatai-Baltă 1999, p. 263-267; Tatai-Baltă 2000b, p. 48-54; Tatai-Baltă 2004b.

¹² Neamțu, Bolovan 2004; Neamțu 2004.

¹³ Țoca 1978, p.28-34; Tatai-Baltă 2000b, p. 34-47; Tatai-Baltă 2002, p. 234-248.

¹⁴ Tatai-Baltă 2004a, p. 250-252; Tatai-Baltă 2005, p. 19-21; Pop, Voina 2008.

- Drăguț 1982 – Vasile Drăguț, *Artă românească*, I, București, 1982
- Greceanu 2002 – Eugenia Greceanu, *Etapile de construcție ale Catedralei Unite Sf. Treime din Blaj*, în *Artă românească, artă europeană. Centenar Virgil Vătășianu*, Oradea, 2002, p. 153-162
- Kovács 1991 – Kovács András, *Castelul din Blaj la sfârșitul secolului al XVII-lea*, în *Ars Transsilvaniae*, I, 1991, p. 107-113
- Kovács 2006 – Kovács András, *Késő reneszánsz építészet Erdélyben 1541–1720*, Budapest-Kolozsvár, 2006
- Lăptoiu 1981 – Negoită Lăptoiu, *Incursiuni în plastica transilvană*, Cluj-Napoca, 1981
- Lăptoiu 1987 – Negoită Lăptoiu, *Incursiuni în plastica românească*, II, Cluj-Napoca, 1987
- Lupeanu-Melin 1929 – Alexandru Lupeanu-Melin, *Xilografii de la Blaj (1750-1800)*, Blaj, 1929
- Neamțu 2004 – Gelu Neamțu, *Fața necunoscută a Revoluției Române de la 1848-1849 din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2004
- Neamțu, Bolovan 2004 – Gelu Neamțu, Ioan Bolovan, *The Revolution of 1848-1849 in Transylvania*, Cluj-Napoca, 2004
- Pop, Voina 2008 – Silvia Pop, Daniel Voina, *Artiști plastici blăjeni*, Blaj, 2008
- Popescu 1997 – Elena Popescu, *L'iconostase de la cathédrale métropolitaine la Sainte Trinité de Blaj - influences baroques*, în *Analele Banatului, Artă*, Serie nouă, vol. II, 1997, p. 117-130
- Sabău 2001 – Nicolae Sabău, *Maeștri italieni în arhitectura religioasă barocă din Transilvania*, București, 2001
- Tatai 1974 – Cornel Tatai, *Timotei Cipariu, animator și sprijinitor al artei românești din Transilvania*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Historia*, Fasciculus 1, 1974, p. 65-75
- Tatai-Baltă 1986a – Cornel Tatai-Baltă, *L'activité des graveurs sur bois de Blaj (1750-1830)*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXV, nr.1-2, 1986, p.113-121
- Tatai-Baltă 1986b – Cornel Tatai-Baltă, *Un pictor militant pentru cauza românilor din Transilvania: Anton Zeiler (1874-1956)*, în *Revista muzeelor și monumentelor, Muzeu*, 7, 1986, p. 68-74
- Tatai-Baltă 1993 – Cornel Tatai-Baltă, *Secvențe din arta plastică blăjeană (sec. XVIII-XX)*, Blaj, 1993
- Tatai-Baltă 1995a – Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)*, Blaj, 1995
- Tatai-Baltă 1995b – Cornel Tatai-Baltă, *Blajul și artele plastice*, în *Tribuna*, Serie nouă, Anul VII, 1995, nr. 50, p. 13
- Tatai-Baltă 1997 – Cornel Tatai-Baltă, *Contribution de Blaj au développement des arts plastiques*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, 1, 1997, p. 113-117
- Tatai-Baltă 1998 – Cornel Tatai-Baltă, *Pagini de artă românească*, Blaj, 1998
- Tatai-Baltă 1999 – Cornel Tatai-Baltă, *Marea Adunare Națională de pe Câmpul Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848 în viziunea pictorului Iuliu Moga*, în vol. *1848 - Blajul și amintirea Revoluției*, Blaj, 1999, p. 263-267
- Tatai-Baltă 2000a – Cornel Tatai-Baltă, *Specificul artei plastice blăjene, secolele XVIII-XX*, în *Revista muzeelor*, nr. 4-6, 2000, p. 134-137
- Tatai-Baltă 2000b – Cornel Tatai-Baltă, *Din arta și cultura Blajului*, Alba Iulia, 2000
- Tatai-Baltă 2002 – Cornel Tatai-Baltă, *Virgil Fulicea și activitatea sa de pictor și sculptor la Blaj*, în *Cultura creștină*, Serie nouă, Anul V, nr. 1-2, 2002, p. 234-248

- Tatai-Baltă 2003 – Cornel Tatai-Baltă, *Covorul cu vultur din catedrala Blajului*, în *Artă, istorie, cultură. Studii în onoarea lui Marius Porumb*, Cluj-Napoca, 2003, p.373-376
- Tatai-Baltă 2004a – Cornel Tatai-Baltă, *Blajul și artele plastice în lumina istoriografiei contemporane*, în *Cultura creștină*, Serie nouă. Anul VII, nr. 1-2, 2004, p. 240-272
- Tatai-Baltă 2004b – Cornel Tatai-Baltă, *Iuliu Moga, 1906-1976*, Blaj, 2004
- Tatai-Baltă 2005 – Cornel Tatai-Baltă, *Scrisori despre artă*, Alba Iulia, 2005
- Tatai-Baltă 2008 – Cornel Tatai-Baltă, *Les sources européennes de la gravure sur bois de Blaj*, în *Series Byzantina*, volume VI, Warsaw, 2008, p. 75-86
- Tatai-Baltă, Fărcaș 2011 – Cornel Tatai-Baltă, Ioan Fărcaș, *Iconostasul Catedralei Greco-Catolice „Sfânta Treime” din Blaj (sec. XVIII)*, Alba Iulia, 2011
- Teodorescu 1977 – Adrian Teodorescu, *Catedrala „Sfânta Treime” din Blaj*, în *Îndrumător pastoral*, I, Alba Iulia, 1977, p. 212-216
- Terdik 2011 – Terdik Szilveszter, *Görög katolikus püspöki központ kiépítése Balázsfalván a 18. században*, în *Stilusok, művek, mesterek. Erdély művészete 1690–1848 között, Tanulmányok B. Nagy Margit emlékére*, Marosvásárhely- Kolozsvár, 2011, p. 85-115
- Țoca 1978 – Mircea Țoca, *Sculptori clujeni*, București, 1978
- Vătășianu 1970 – Virgil Vătășianu, *Arta în Transilvania de la începutul secolului al XVII-lea până în primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în *Istoria artelor plastice în România*, II, București, 1970, p. 155-196
- Vătășianu 1982 – Virgil Vătășianu, *Octavian Smigelschi*, București, 1982

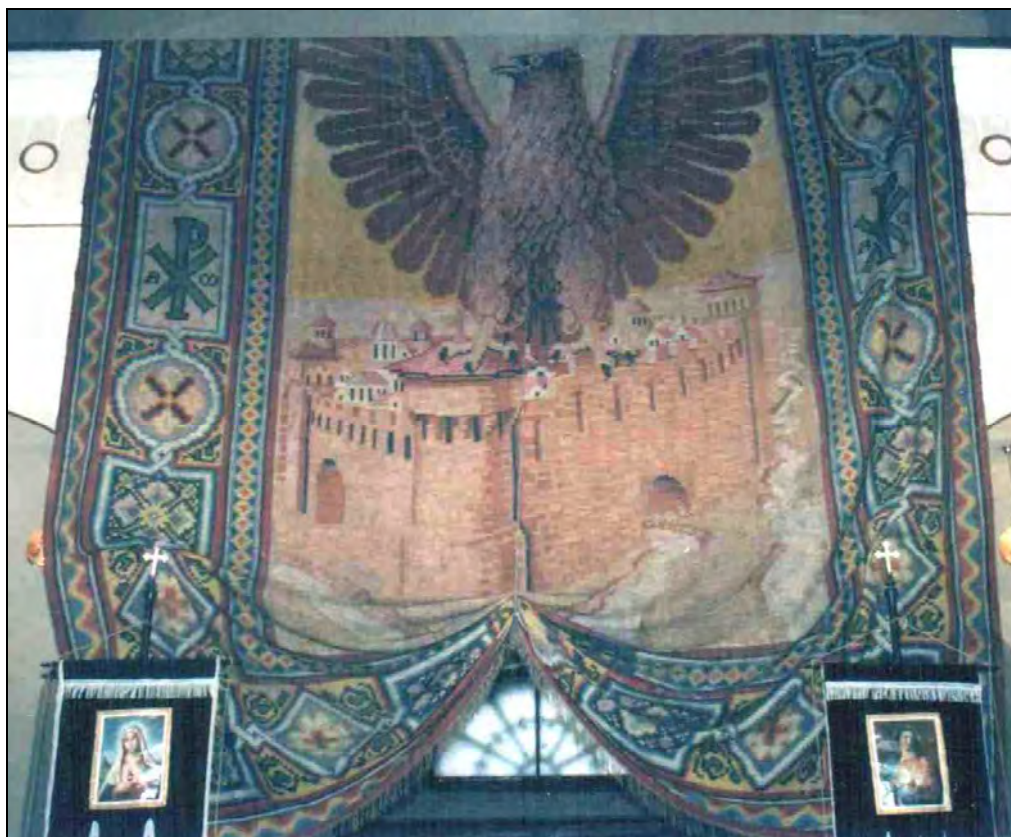

Fig. 1. *Covorul cu vultur* din Catedrala Blajului, 1900
(după desenul lui O. Smigelschi)

Fig. 2. F. C. Domșa, *Timotei Cipariu*, 1905

Fig. 3. A. Zeiler, *Din suferințele noastre*, 1909

Fig. 4. A. Zeiler, *Funeraliile lui Augustin Bunea*, 1909/10

Fig. 5. I. Moga, *Inochentie Micu*

Fig. 6. I. Moga, *Marea Adunare Națională de pe Câmpul Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848, 1958*

Fig. 7. I. Moga, *Marea Adunare Națională de pe Câmpul Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848*

Fig. 8. V. Fulicea, *Gheorghe Șincai*

The Militant Character of the Fine Arts of Blaj

Abstract

Blaj an important cultural, political and ecclesiastical center, situated in Transylvania, made a praiseworthy contribution to the development of engraving, painting and sculpture. The plastic art of Blaj has specific features being European in point of spirit and of form and deeply national as regards the message it sends. It has always been in the service of God and of the Romanian people. In this respect Flaviu C. Domsa's historical portraits (*Timotei Cipariu*, for example) or those of Iuliu Moga (*Bishop Inochentie Micu*) are significant. Anton Zeiler's paintings were also well known in that time: *On our Sufferings* (1909), which shows the crush of Avram Iancu's Cross from Blaj and *Augustin Bunea's Funerals* (1909/10) in which the dominant figure is an imposing man, holding a big flag in his hand, who symbolizes the Romanian people's firmness and vigour. In the second half of the 20th century Iuliu Moga achieved two paintings which represent *the Great National Assembly on the Field of Liberty from Blaj from May, 3/15 1848*. These paintings of big size, which are unique in the Romanian art, clearly reflect the firm unity between the leaders of Revolution and the people. The masses are waiting for a decision to be taken, which could ensure them a better standard of living, more dignified and more humane.

List of Illustrations

- Fig. 1. *The Carpet with Eagle* from the Cathedral of Blaj, 1900 (after O. Smigelschi's drawing)
- Fig. 2. F. C. Domșa, *Timotei Cipariu*, 1905
- Fig. 3. A. Zeiler, *On our Sufferings*, 1909
- Fig. 4. A. Zeiler, *Augustin Bunea's Funerals*, 1909/10
- Fig. 5. I. Moga, *Inochentie Micu*
- Fig. 6. I. Moga, *The Great National Assembly on the Field of Liberty from Blaj from May, 3/15 1848*, 1958
- Fig. 7. I. Moga, *The Great National Assembly on the Field of Liberty from Blaj from May, 3/15 1848*
- Fig. 8. V. Fulicea, *Gheorghe Șincai*.